

Ovanliga *Cortinarius*-arter — en bildserie, del VII

Karl Soop

Summary: A few uncommon *Cortinarii* from the subgenus *Sericeocybe* are presented and illustrated in colour on the cover. Their common features are a white frosty surface when young and a robust habitus; they are in other words typical for the subgenus.

Detta avsnitt tar upp fyra ganska lika spindlingar ur undersläktet *Sericeocybe*. De är alla mer eller mindre vitfrostiga med klumpfot som unga, och alltså typiska för undersläktet. Jag har tidigare beskrivit flera av fynden i *Agarica*, men där utan illustrationer.

Tillägg: Texten har reviderats efter publiceringen med notiser inom klammer [].

Cortinarius (Sericeocybe) pseudomalachius Reumaux

Syn: *C. malachius* Fr. ss Orton nec Fr.

Hatt 5–13 cm; torr, ej hygroman, el endast mot kanten som äldre; beige, mitten mörkare, ibland orangebrun, grågul till silkiaktigt gråvit mot kanten; som ung delvis täckt av fina vita fibrer m violett ton; silkeskimrande.

Fot 6–11 cm × 9–18 mm; fylld; kraftig, klubblik, ibland m snedställd, trubbigt kantad knöl (30 mm); kraftigt violett-fibrig som ung, sedan vit, kal; ibland m vita gördlar.

Velum vitt m violett ton, rikligt; cortina gråvit, riklig.

Lameller gråvioletta; fria; påfallande täta: L=60–108(!), l=2–3; egg aning ljusare.

Kött först helt violett, sedan grått till beige-grått, marmorerat i violett; lukt svag; smak ingen el svagt grönsaksaktig.

Sporer: 6,5–8 × 4,5–5 µm, ellipsoida till trubbigt amygdaloida, grovt vårtiga.

Reaktioner: NaOH trivial; formalin, lugol ingen.

Ekologi: I tallskog, ofta bland renlav; ovanlig. Västmanland, Arboga, Röfors, 1988-09-10 KS361, 1989-09-04 KS391; Härjedalen, Vemdalskalet 1989-08-23; Härjedalen, Hede, Sörviken 1991-08-30 KS509.

Ref: Reumaux [1982], *C. impennis* i Soop [1990a], samt *C. malachius* i Orton [1958].

Beskrivningen är tagen från en tidigare artikel i *Agarica* [Soop 1990a], där arten fick heta *C. impennis* Fr. Som motiveras i en senare artikel [Soop 1993], avser Fries epitet emellertid en mindre robust och tydligt hygroman granskogsart, vilket gör att det korrekta namnet för den behandlade arten är *C. pseudomalachius* Reumaux. Jag har hittills bara funnit den vid tall.

Trots namnet och P. D. Ortons tolkning, skiljer sig *C. pseudomalachius* ganska mycket från *C. malachius* Fr. (malvaspindling). Fruktkropparna är normalt betydligt robustare, hattfärgen är gulare, och den violetta tonen är kraftigare, särskilt i köttet. Men framförallt är sporena avgjort kortare. Svampen har dessutom ofta en ganska kraftig fotknöl med mer eller mindre avgränsad kant, och ovanligt täta lameller för en *Sericeocybe*. Den kan därför misstas för en *Phlegmacium*, och kan eventuellt betraktas som en övergångsart. P. Reumaux säger också [1982] "rappellant un Scauri du groupe *cærulescens*", vilket är mycket träffande.

För vidare diskussion av kringliggande taxa och tolkningen av komplexet *malachius-impennis-lucorum*, se Soop [loc. cit.].

[Arten heter numera *C. quarcticus* Lindstr., då det visat sig att *pseudomalachius* är ogiltigt publicerad.]

***C. (Sericeocybe) cremeolaniger* Orton**

Syn: *C. lanigeroides* Orton, *C. pearsonii* Orton ?, *C. leptosporus* Reumaux.

Hatt 7–15 cm; torr, ej hygroman; tillplattad halvsfärisk, sedan konvex, köttig; länge täckt av ett gråvitt till grågult, silkit el fjuntigt överdrag, senare genomlysande beige till ljus tegelbrun; kant ljusare, länge inrullad.

Fot 6–11 cm × 13–25 mm; fylld; kraftig, klubblik till jämntjock med uppsvälld bas; ljus beige men länge täckt av tjockt, silkit, ljusgrått överdrag, någon gång med flyktig violett ton överst; ofta med tilltryckt ring vid cortinalzonen.

Velum ljus grågult till gråvitt, mörknande till gulbrunt, rikligt; cortina rent vit, riklig.

Lameller ljus tegelfärgade till kanelbruna; vidväxta; L=48–62, l=2; egg blekare.

Kött kompakt; blekt, gråaktigt med gul ton i foten, svagt marmorat i grått till gråviolett; larvgångar märkligt färgade i gulskärt; ingen lukt eller smak.

Sporer: 6,5–7,5 × 3,5–4 µm, avlångt ellipsoida, ibland svagt kantiga, svagt knottriga.

Reaktioner: NaOH, AgNO₃, FeSO₄ triviala, lugol ingen, formalin tydligt skärt i köttet, rödviolett till lila efter 5 min.

Ekologi: I björkskog, el örtrik blandskog med ek el. björk. Västmanland, Arboga, Kalkugnsberget, 1986-09-02 KS190; Södermanland, Tyresta, Svartbäcken, 1987-08-27 KS240; Södermanland, Nacka, Hellasgården, 1988-08-21 KS113 [leg H.G. Toresson].

Ref: Orton [1983], Soop [1988], Phillips [1981, *sub C. pearsonii*].

En intressant och sällsynt spindling, funnen flera gånger runt Stockholm och i Mälardalen, och som bör sökas i andra delar av landet (eventuellt finns ett fynd från Göteborgstrakten [S. Jacobsson, *pers. comm.*]). Det är möjligt att arten förbisetts, då den liknar dels en blek *C. malachius* (malvaspindling) i habitus och yta, dels *C. laniger* (ullspindling) på lamellfärgen. *C. cremeolaniger* karakteriseras av en robust silhuett, ett gråddfärgat och rikligt velum, bjärt färgade lameller, och framför allt av de smala sporer som skiljer den från de flesta liknande arter.

P. D. Orton beskriver [1983] sin spindling från tallskog, men den förekommer även i lövskog (se nedan). I sin protolog tar han inte med några kemiska reaktioner, och den ovanliga reaktionen med formalin rapporterades för första gången härom året [Soop 1988]. Efter otaliga prov på spindlingar, har jag i övrigt bara observerat reaktionen hos fyra arter: *C. caninus* (Fr.) Fr. (granspindling), ett välkänt fall, de närbesläktade *C. tabularis* (Fr.) Fr. (betydligt svagare) och *C. azureus* Fr., samt en hittills outredd *Phlegmacium* i gruppen *Variocolores*. För vidare användning av formalin för bestämning, se R. Henry [1989].

Vidare beskriver Orton [loc cit] en *C. lanigeroides*, som skiljer enbart på ett något ljusare velum och habitat i björkskog, vilket knappast torde räcka för artsåtskillnad. Orton har även namngivit *C. pearsonii* (= *C. malachius* Fr. ss Pearson), vilken skiljer bara på en violett färgton, och det är troligt att det rör sig om variationer inom en art. Den violetta formen är funnen i Skandinavien [L. Bsenko, *pers comm*]. Man kan härvid notera att Phillips bild [1981] av *pearsonii*, enligt Orton själv [loc. cit.], i själva verket bör föreställa *C. cremeolaniger*!

[Beträffande artens slutgiltiga namn, se nedan.]

***C. (Sericeocybe) alborufescens* Imler**

Hatt 6–13 cm; torr, ej hygroman; halvsfärisk, sedan utbredd och vågig, köttig; länge vit av ett silkit överdrag, senare glesare fibrig m genomlysande brun hud, till slut flammig, ljus rödbrun m uppsprucken kant.

Fot 7–12 cm × 20–25 mm; fylld; kraftig, bukig med bredd upp till 50 mm, basen avsmalnande till spets, ibland m kort rot; som ung m tjockt, hudartat, silkit, vitt överdrag; senare smutsigt gråbrun, slät.

Velum och cortina vita, rikliga.

Lameller ljusbruna; vidväxta till trångt urnupna; L=60–70, l=1; egg likfärgad.

Kött kompakt; kanelbrunt till smutsvitt, marmorat i tegelbrunt, mörknande m åldern och vid tumning till gråbrunt; lukt tydligt kryddad, ibland svag; smak svag, champinjonartad.

Sporer: 7,5–9,5 × 4,5–6 µm, trubbigt ellipsoida (enl. auct. ngt smalare).

Reaktioner: NaOH trivial, AgNO₃, formalin, lugol, FeSO₄ ingen.

Ekologi: I örtrik blandskog m gran, sällsynt. Uppland, Bro, Lejondal, 1984-07-27 KS8, 1987-08-23 KS226. I bokskog, Belgien, Tervuren, 1987-09-23 KS268.

Ref: Imler [1955].

Arten kännetecknas av en kraftigt bukig fot, delvis tegelbrunt kött, och framför allt av sin säregna lukt, påminnande om rökelse eller vaxljus. Den är ursprungligen beskriven från Belgien av L. Imler i hans hemtrakter nära Antwerpen, och har också hittats i Brysseltrakten bl a i Genval och senare i samma skog i Tervuren (KS268 ovan). Den är hittills endast rapporterad från en lokal i Sverige, och bör betraktas som mycket sällsynt.

Denna lokal var ytterst nära att skövlas av Bro kommun 1991, men räddades i sista stund tack vare insatser av Ingemar Jonsson och andra mykologer från trakten. Jag har där funnit andra ovanliga svampar, bl. a. *C. meinhardii*, *duramarus*, *agathosmus*, *ectypus*, och en hittills okänd *Telamonia* i gruppen Privigni med exceptionellt smala sporer (3 µm), möjligen *C. nitens* Karst., tillsammans med *Tricholoma squarrulosum*, *Geastrum pectinatum* m.m.

[Senare undersökningar pekar på att den beskrivna arten är *C. diosmus* som behandlas nedan. Vad gäller namnet *C. alborufescens* betraktas den numera som identisk med den art vi ovan kallat *C. cremeolaniger*, ett namn som sålunda blir en av de många senare synonymerna.]

***C. diosmus* Kühn.**

Syn: *C. argentatus* Fr. ss Hry

Hatt 5–9(11) cm; torr, svagt el ej hygroman; halvfäris, sedan konvex, ofta klockformad, köttig; beige till lerbrun, som ung tunt överdragen i vitt, snart absorberande; matt, silkig; kant vit, länge inrullad.

Fot 6–12(14) cm × 13–20(24) mm; fylld; kraftig, klubblik (<45 mm); överdragen i vitt, ofta m vitt bälte på mitten; silkig; senare smutsigt gråbrun.

Velum vitt, ganska sparsamt; cortina vit, riklig.

Lameller ljusbruna; glesa (L=36–48, l=1–2): trångt urnupna.

Kött beigegrått, marmorerat i gråbrunt; lukt jordartad till fruktaktig, sedan ibland angenäm, champinjonaktig; ingen smak.

Sporer: 8–9 × 5–6 µm, ellipsoida till svagt amygdaloida.

Reaktioner: NaOH trivial, AgNO₃, formalin, lugol, FeSO₄ ingen.

Ekologi: I kalkrik barrskog; sällsynt. Västergötland, Kinnekulle, Sjöskogen 1987-09-14 KS256; Dalarna, Rättvik, Unskarsheden, 1992-09-08 KS582. I björkdunge: Dalarna, Rättvik, Utby, 1992-09-07 KS576 [leg. A. Janols].

Ref: Marchand [1985], Kühner [1985].

Denna ovanliga art är ganska lik *C. alborufescens*, men skiljs på lukten, fotformen, och köttfärgen. Den har dessutom tunnare velum. Den står också nära *C. suberi* Soop [1990], vilken skiljer främst på mörknande kött och frånvaro av lukt. Namnet *diosmus* innebär ju två lukter, och R. Kühner anger [1985] att svampen luktar först rätticksaktigt när man skär itu den, sedan efterhand sötaktigt. Jag har också förnummit flera lukter (en subjektiv karaktär! — se beskrivningen ovan), vilka tycks vara fördelade ibland kronologiskt, som Kühner anger, ibland bara mellan fruktkropparna i en kollekt. Fries beskriver ett liknande taxon som "luktar" (*olidus*), nämligen *C. argentatus*, vilket åtminstone delvis kan vara samma art.

Kinnekulle har inte producerat arten under något av mina senare besök på lokalen, kanske på grund av en serie torra år. Den har emellertid rapporterats (muntligen) av flera mykologer från Norrland, och i fjol dök den upp på ett antal lokaler i Rättvikstrakten. På en av dessa var björk den enda sannolika mykorrhiza-partnern (se fyndlistan ovan), och fruktkropparna var här något ljusare än hos granfynden.

Slutord

C. cremeolaniger, *alborufescens*, och *diosmus* bildar en naturlig grupp av vitaktiga, knubbiga *Sericeocybe*. Här ingår även *C. suberi* Soop (se Jordstjärnan 11(3), 1990), och *C. turgidus* Fr. (se

Flora Photographica). Då återstår i gruppen *C. subargentatus* och *urbicus*, vilka jag avser att behandla i en kommande artikel.

Referenser

- Brandrud T.E. & al.**, 1989-92: *Cortinarius* Flora Photographica — Härnösand.
Henry R., 1989: Suite à l'étude des Cortinaires — BSMF 105(2): 126-133.
Imler L., 1955: *Cortinarius alborufescens*, nov.sp. — BSMF 71 (2) Suppl. et Atlas.
Kühner R., 1977: Compléments à la Flore Analytique IV — Cramer Bibliotheca Mycologica: 39-54.
Marchand R., 1985: Champignons du Nord et du Midi, del 7, 8. — Soc. Myc. Pyrénées Méditerranéennes.
Orton P.D., 1958: *Cortinarius* II — The Naturalist, Leeds.
Orton P.D., 1983: Some notes on the genus *Cortinarius* in Britain — Sydowia 36: 213-226.
Phillips R., 1981: Mushrooms and other fungi of Great Britain & Europe — Pan Books, London.
Reumaux P., 1982: Étude de quelques Cortinaires de l'Ardenne française — BSMF 98(4): 319-349.
Soop K., 1988: *Cortinarius cremeolaniger* Orton found in Sweden — Agarica 18: 92-95.
Soop K., 1990: The group *Cortinarius paragaudis* Fries in Sweden — Agarica 10/11 (19/20) : 98-107.
Soop K., 1990a: Observationer av några intressanta *Cortinarius*-arter — Agarica 10/11 (19/20) : 30-43.
Soop K., 1993: On *Cortinarius* in Boreal Pine Forests — opubl. manus till Windahlia.

Cortinarius pseudomalachius Reumaux., Västmanland, Arboga, Röfors, 1989-09-04, KS-CO391

Cortinarius cremeolaniger Orton, Västmanland, Arboga, Kalkugnsberget, 1986-09-02, KS-CO190

Cortinarius diosmus Kühn., Uppland, Bro, Lejondal, 1984-07-27, KS-CO8

Cortinarius diosmus Kühn., Dalarna, Rättvik, Unskarsheden, 1992-09-08, KS-CO582